

Jogosult-e a személy-, és vagyonőr a radioaktivitást mérő beléptető kapuk felügyeletére, a riasztással kapcsolatos intézkedések megtételére?

***Tóth Tamás nyá.r.őrgy. rendőrségi tanácsos, Bittó Védelmi Nyomozó és Szolgáltató Kft
sugárzásjelző rendszerek területvezetője***

Az elmúlt néhány évben az Európai Unió javaslatára, támogatásával egyre több helyen került felszerelésre radioaktív sugárzást érzékelő beléptető kapu. És nem csak az országhatárokon, vagy annak minősülő belső határokon, de különböző cégek telephelyein is, a technológia, illetve a dolgozók egészségének védelme érdekében. Az utóbbi esetekben kívánom megvizsgálni azt a gyakorlatot, amikor is a sugárkapuk felügyeletével, a riasztás esetében megteendő intézkedésekkel személy-, és vagyonőröket bíznak meg.

A kapuk szokásos riasztási beállítása a mindenkori, műszerek által helyben mért és számolt háttérsugárzás két, két és félszerese. Nem szabvány, inkább szokáson alapuló beállítási értékről van szó. Indokolt az alacsony riasztási érték, mivel a sugárzás értéke a távolsággal exponenciálisan csökken, így a tehergépjárművek, vagonok mélyén elhelyezett sugárzó anyagot is ki lehet mutatni. Hátránya, hogy az érzékelőkhöz közel eső, minden tekintetben elhanyagolható mértékű sugárzás esetén is riasztást ad.

A megbízó joggal várhatja el, hogy a területére ne kerüljön be sugárzó anyag, illetve annak érkezéséről tudomást szerezzen, azzal kapcsolatban a megfelelő hatóságokat értesíteni tudja, az élet és vagyonbiztonság érdekében az elsődleges intézkedéseket meg tudja tenni. Kérdés az, hogy az ezzel kapcsolatos egyéb teendőket szerződésben a személy-, és vagyonőrökre háríthatja-e. El kell különíteni, hogy a vagyonőr csak az őrzött területre történő bevitelt akadályozhatja-e meg, vagy az elhárítási munkára is kötelezhető-e? És a munkáltató által meghatározott kötelezettségre gondolok, nem a hatóság által egy önkéntes alapú bevonásra.

Főként ne veszítsünk szem elől egy nagyon fontos népi bölcsességet. „Aki keres, az talál.” Ha bárki sugárzást ellenőrző műszert állít fel a területe, dolgozói védelme érdekében, szembesülni fog azzal, hogy valóban lesz olyan személy, szállítmány, csomag, amely az óvatos riasztási szintet meghaladó mértékű sugárzást bocsát ki. Tehát nem elég az ellenőrző berendezés felállítása, készülni kell az „éles” helyzetre is. És nem tessék-lássék, hanem a jogszabályok betartásával, mert akár csak egy a hatályos jogi normáknak nem megfelelő, nem jogszabályi alapokon nyugvó intézkedés is a vagyonőrt sodorhatja komoly bajba.

Lássuk, hogy szól az ide vonatkozó törvény.

„26. § (1) A vagyonőr a megbízó közterületnek nem minősülő létesítményének őrzése során jogosult:

- a) a területre belépő vagy az ott tartózkodó személyt kiléte igazolására, a belépés, illetőleg a tartózkodás céljának közlésére, jogosultságának igazolására felhívni, ennek megtagadása vagy a közölt adatok nyilvánvaló valótlanúsága esetén – a megbízó eltérő rendelkezésének hiányában – az érintett belépését, ott-tartózkodását megtiltani, és távozásra felszólítani;
- b) a területre belépő vagy onnan kilépő személyt csomag, illetve menet-, szállítási okmány bemutatására felhívni;
- c) a területen tartózkodó vagy onnan kilépő személyt – a 28. § rendelkezései szerint – csomagja tartalmának, járművének, valamint a szállítmánynak bemutatására felhívni;
- d) a jogsértő személyt magatartása abbahagyására felhívni;
- e) elektronikai vagyonvédelmi rendszert alkalmazni;
- f) a területre belépők ellenőrzésére fegyver-, illetve robbanóanyag-kutató műszert alkalmazni és a közbiztonságra különösen veszélyes eszközök bevitelét megtiltani.”¹

A törvény a jogosultságok tekintetében nem példálózó, hanem taxatív felsorolást alkalmaz, így annak tágabb értelmezése nem állhatja meg a helyét.

Csak nehezen lenne ráhúzható a sugárkapura fegyver-, illetve robbanóanyag-kutató műszer kategória. Olyannyira nehezen, hogy nukleáris fegyvernek kell lennie annak, amit a vagyonőr keres. Nem tekinthető elektronikai vagyonvédelmi rendszernek sem, épp azért, amiért a jogalkotó szükségesnek tartotta a fegyver-, és robbanóanyag-kutató műszert kiemelni az elektronikusan működő vagyonvédelmi rendszerek közül.

A megbízó területéről elirányított sugárzó anyagot tartalmazó szállítmányt őrizetlenül nem lehet hagyni. Ezért:

„(2) A vagyonőr a szerződésben megjelölt ingóságot – a szerződés keretei között – az őrzött területen (létesítményen) kívül is védheti, ennek során az (1) bekezdésben meghatározott jogok illetik meg, kivéve, hogy elektronikus megfigyelőrendszert közterületen ilyenkor sem alkalmazhat.”²

Legalábbis aggályos, ha a sugárzó anyagot az őrzött területen kívül védi a vagyonőr. Az a megbízó felelőssége ugyan, hogy a riasztási értéket elérő módon sugárzó szállítmányt, különösen a szállítást végző személyt (ha már maga is sugárzást produkál) közterületen helyezi el. A vagyonőr azonban a személy tekintetében semmilyen jogosultsággal nem rendelkezik, az ingóság védelmét ugyan elláthatja, de az ingóságtól más személyeket nincs joga védeni. Tájékoztathatja a veszélyről, de semmilyen egyéb módon nem korlátozhatja őket. Különösen lehetetlen küldetés lehet, ha a sugárzó anyagot tartalmazó szállítmányt annak iratokkal igazolt tulajdonosával szemben kellene védeni, annak elszállítását megakadályoznia.

Nézzük meg, hogy a sugárzó anyag a közbiztonságra különösen veszélyes eszköznek minősül-e.

„A közbiztonságra különösen veszélyes eszköz:

- a) az olyan szűrő- vagy vágóeszköz, amelynek szűrőhosszúsága vagy vágóéle a 8 cm-t meghaladja, továbbá a szűrőhosszúság vagy a vágóél méretétől függetlenül a dobócsillag, a rugóskés és a szűrő-, vágóeszközt vagy testi sérülés okozására alkalmas egyéb tárgyat kilövő készülék (különösen: felajzott íj, számszeríj, francia kés, szigonypuska, parittyá, csúzli);
- b) a jellegzetesen ütés céljára használható és az ütés erejét, hatását növelő eszköz (különösen: ólmosbot, boxer);
- c) a láncsal vagy egyéb hajlékony anyaggal összekapcsolt botok, nehezekek;
- d) az olyan eszköz, melyből a szem és a nyálkahártyák, illetve a bőrfelület ingerlésével támadásra képtelen állapotot előidéző anyag permetezhető ki (gázspray);
- e) az olyan eszköz, amely az utánzás jellege és méretarányos kivitelezése miatt megtévesztésre alkalmas módon hasonlít a lőfegyverre (lőfegyverutánzat);
- f) az olyan eszköz, amely elektromos feszültség útján védekezésre képtelen állapot előidézésére alkalmas (elektromos sokkoló);
- g) az olyan eszköz, amely a zárszerkezetek illegális kinyitására vagy feltörésére szolgál (különösen: álkulcsok, mechanikus vagy elektromos elven működő zárnitó szerkezetek).”³

A kormányrendelet nem tartalmazza, így nem sorolja a sugárzó anyagot a közbiztonságra különösen veszélyes eszközök közé. Olyan szinten taxatív a felsorolás, hogy a körülíró megfogalmazást követően a köznyelvben ismert kifejezés, kifejezések is beszúrásra kerültek a rendelet szövegébe.

Nézzük talán egy másik aspektusból?

„27. § (2) A személy- és vagyonőr jogosult a bűncselekmény és a szabálysértés elkövetésén tetten ért személyt a cselekmény abbahagyására felszólítani, a cselekmény folytatását megakadályozni, az elkövetőt elfogni és a birtokában lévő, bűncselekményből vagy szabálysértésből származó vagy annak elkövetéséhez használt dolgot, illetve támadásra alkalmas eszközt elvenni. Köteles azonban az elfogott személyt haladéktalanul az ügyben eljárni jogosult nyomozó hatóságnak átadni, ha erre nincs módja, e szervet nyomban értesíteni. Így kell eljárni a tetten ért személytől elvett dolgokat illetően is.”⁴

Vajon bűncselekmény, illetve szabálysértés-e sugárzó anyagot szállítani?

„Közveszélyokozás

259. § (1) Aki árvíz okozásával, robbanó, sugárzó avagy más anyag, energia vagy tűz pusztító hatásának kiváltásával közveszélyt idéz elő, vagy a közveszély elhárítását, avagy következményeinek enyhítését akadályozza, büntetett követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁵

„Visszaélés radioaktív anyaggal

264. § (1) Aki az emberi egészségre, illetve a környezetre veszélyes radioaktív anyagot jogosulatlanul előállít, megszerez, birtokol, tárol, kezel, forgalomba hoz, feldolgoz, vagy más módon felhasznál, tartásra nem jogosult személynek átad, ártalmatlanít, az országba behoz, onnan kivisz, vagy az ország területén átvisz, büntetést követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁶

Első ránézésre talán igen. A hangsúly azonban nem magán a sugárzó anyagon van. Speciális feltételként megjelenik, hogy annak az emberi egészségre, illetve a környezetre veszélyesnek kell lennie. Ha megfelelően oktatták az vagyonőrt, és annak magvai jó talajba hullottak, akkor tudhatja, hogy a riasztási érték, messze a veszélyes érték alatt van. A riasztást a műszer a háttérsugárzás kétszeresénél adja ki, ami hazánkban szokásos átlaggal számolva 200 nSv/h.⁷

A sievert (jele: Sv) az ekvivalens sugárzási dózis SI származtatott egysége, amely az ionizáló sugárzás mennyiségét a biológiai hatás alapján értékeli. („A természetes háttérsugárzás mértéke Magyarországon 50-180 nSv/óra körül ingadozik”).

Ez az érték függ a magasságtól, és a talaj típusától. Az ingadozást természeti hatások, időjárási körülmények (légnyomás, csapadék mennyiség) változásai befolyásolják.”). Az értesítési érték, amelynél a hatóságoknak is tudomására kell hozni az eseményt 250 nSv/h (figyelmeztetési szint 8). Ha bűncselekményt feltételezünk, úgy az elkövetés eszköze a sugárzó anyag. Amelyet ha eléri a környezetre veszélyt jelentő értéket, akkor a vagyonőr elvehet. Nem hiszem, hogy erre akár átmenetileg is kötelezhető lenne. Amennyiben nem éri el a határértéket, úgy nyilván nem történt bűncselekmény, hisz a vagyonőrt is úgy okítják, az a sugárzás rá akkor sem veszélyes, ha a közelébe megy. Sőt akár meg is érintheti. Esetleg erre a megbízója kötelezni is kívánja.

A Közveszélyokozás második fordulata esetében lehetséges a jogosultsága a bűncselekmény megakadályozására, megszakítására, ha a sugárzási értékek annak megfelelőek. Az elhárítást tevőlegesen akadályozhatja akár a gépkocsi vezetője, ha a kocsi kulcsait nem adja át, de a járművet nem hajlandó már vezetni. A jármű vezetésére kötelezni azonban már épp az ő saját testi épségének veszélyeztetése miatt nincs lehetőség.

Mondhatjuk ugyan, hogy a vagyonőrnek nem feladata ilyen mértékben ismernie a büntetőjogot, de ez sem igaz. A bolti lopásoknál is tudnia kell mikor befejezett egy bűncselekmény. Hiába tette el a belső zsebébe a kamerák tanúsága szerint a vevő az árut, ha azt a kasszánál annak rendje-módja szerint kifizette.

Kell-e hősnek lennie a vagyonőrnek?

Mire kötelez pl. egy fegyveres őrt a munkáltatója – és a jogszabályok – egy bank őrzése során bekövetkező fegyveres rablás során? A rablóval való együttműködésre, a konfliktushelyzetnek a lehetőségeihez képest a még nem veszélyes mederben tartására, tulajdonképpen az adott helyzetben

a vezető szerep átvállalására, a minél kisebb emberi veszteségre való törekvésre, higgadtságra, és a bűnüldöző szervek munkájának segítésére. És amennyiben a helyzet megengedi, vagy megköveteli saját és a banki dolgozók életét nem veszélyeztetve a jogtalan életellenes támadásnak akár fegyverrel, akár a bűnelkövető élete árán történő megszakítását. Maga az a helyzet, amit a vagyonőr vállal, hogy a támadás potenciálisan első számú célpontjává válhat. A hősi magaviseletet nem hogy nem várja el senki, de a többiek életének védelme érdekében attól a felelősen gondolkodó munkáltatója igyekszik eltanácsolni. Ráadásul ezekre a helyzetekre jogszabályi kötelezettséggel kell a munkáltatójának meghatározott éves gyakorisággal képzésben részesítenie a vagyonőröket. Helyezzük át ezt az elvárást egy sugárkapuval ellátott objektum viszonylatába. A riasztást meghaladó értéket produkáló, a belépés megtörténte után az objektum területére beérkezett, nem a védett területtel rendelkező alkalmazásában álló gépjárművet egy kvázi hatósági jogkörrel átkutathat-e úgy, hogy közben önmagát a tudomása szerint esetleg közvetlen sugárveszélynek teszi ki? A kérdést így feltéve, véleményem szerint magát a választ is megkaptuk.

A védőfelszerelés nélkül, maximum egy személyi doziméterrel ellátott vagyonőr keresheti-e a sugár forrását egy olyan kézi műszerrel, amelynek több mint egy percig is eltart, amíg a valós értéket mutatja (*A még elérhető árú műszerek tehetetlensége nagy, a valós érték kimutatása így lassú, percekig eltart, amíg a valós értéket mutatja ki.*) ? Egyértelműen lehet egészségkárosító. Mindenképpen fennáll az esetleges sugárterhelés esete.⁹

Megteheti-e, hogy egy harmadik személy (természetes, vagy jogi) tulajdonában, birtokában lévő csomagot, járművet, az őrzött területen kívül a védett területtel rendelkezővel létesített szerződés alapján a csomag, jármű tulajdonosával, birtokosával szemben is őriz? Véleményem szerint nem. Megteheti-e, hogy a már belépett személy, jármű esetében, miután egyértelmű, hogy a védett területen lévő semmilyen olyan dolog nem került a személy birtokába, nem került fel a járműre aminek a védelmére szerződés kötelezi, megakadályozza annak a területről való kilépését? Aligha. A területről kilépő személynek, jármű vezetőjének adhat-e utasítást a további viselkedésére, cselekedetére? Nyilván nem.

Megakadályozhatja-e, hogy a gépjármű vezetőjét – miután a sugárzás tényéről tudomást szerzett – abban, hogy a gépkocsijától eltávozzon, esetleg kényszerítheti-e annak tovább vezetésére? Határozottan nem, ha a vezető cselekménye egyébként az elhárítást nem veszélyezteti. Kötelezhető-e a vagyonőr, hogy a végzettségének nem megfelelő eszközökkel (akár egy egyszerű hidraulikus emelő – béka) hajtsa végre a sugárzó anyag felkutatását, mozgatását? Ha mégis megteszi, és baleset éri, akkor a saját hibájának fog minősülni?

Elvárható-e, hogy olyan műszereket használjon, amelyeknek működését csak elméletben ismerheti, hisz sugárzó környezetben nincs alkalma kipróbálni, gyakorolni. Véleményem szerint nem.

Összefoglalva. A hatályos jogszabályok a vagyonőrnek nem adnak jogosultságot a sugárkapuk üzemelése során intézkedésre. Az ilyen és hasonló feladatokat továbbra is csak az érintett hatóságok ÁNTSZ, Katasztrófavédelem, Rendőrség végezheti el. A személy-, és vagyonőr a sugárzásjelző rendszer jelzése alapján értesítheti ezeket a hatóságokat, biztosítja számukra a zavartalan munkavégzést, a megbízóját, illetve tájékoztathatja a sugárzó anyagot tartalmazó csomag, szállítmány tulajdonosát, birtokosát, a szállítmányért felelős személyt, illetve a sugárzó anyag közelében lévő egyéb személyeket a sugárzás tényéről, általa mért mértékéről. A védett területen belül, vagy azon kívül a sugárzó szállítmánynak kijelölt területre irányíthatja a járművet. Intézkedhet az így megváltozott be-, és kihajtási feltételek megváltozásánál.

A jogszabályok meg nem változásának esetében azonban a sugárzó anyaggal kapcsolatban egyéb jogosultsága nincs, így kötelessége sem lehet. A megbízó nem kezelheti a vagyonőröket kvázi katasztrófavédelmi dolgozóként.

Miként kellene változtatni a jogszabályokon, hogy a személy-, és vagyonvédelem tevékenységi területén belül szabályosan lehessen a sugárzásjelző berendezéseket üzemeltetni, a riasztás esetén a jog talaján állva lehessen a vagyonőrnek a jelenleg legalábbis aggályosan számára feladatul szabott intézkedéseket megtennie?

Közvetlen, másként el nem hárítható veszélynek minősül-e a radioaktív sugárzás? Ha igen, akkor a végszükségi¹⁰ eset áll fenn, amely esetében a vagyonőr akár fegyvert is használhatna a saját, illetőleg mások élete, testi épségének védelme érdekében. A fentebb a közveszély okozás és a visszaélés radioaktív anyaggal bűncselekmények esetében már megvizsgáltam a veszélyességet, és ugyanazon okok miatt a leggyakoribb esetben a végszükség esete sem áll fenn. Itt kell rögtön kizárni a tévedés¹¹ intézményét is. A vagyonőrtől elvárt higgadt intézkedés, a rendelkezésére álló eszközök, és a követendő eljárási rend, nem utolsó sorban a sugárzásjelző rendszer üzemeltetéséhez szükséges képzettsége miatt a tévedés aligha lesz megállapítható a számára.

A sugárzásjelző rendszer felállítása során már meg kell tudni becsülni az esetleges sugárterhelést a már rendelkezésekre álló tapasztalatok, vagy más hasonló rendszerek működésének adatai alapján. Ennek függvényében kell a foglalkozási sugárterhelés szerint a munkavállalókat „A” vagy „B” besorolásúnak megállapítani.¹² A rendszer működtetése során célszerű ezt az adott tapasztalatokhoz módosítani.

Az OSSZK által nyilvántartott egyéni sugárterheléshez hasonlóan kell a munkáltatónak az értékeket nyilvántartania, és azt a munkavállaló kérésére annak hozzáférhetővé tennie.

2005. évi CXXXIII. törvény általam szükségesnek ítélt változásai:

26. § (1) g) sugárzásjelző rendszert, eszközt alkalmazni, a jogszabály által egészségre veszélyes, illetve a megbízó által meghatározott mértékű sugárzást kibocsátó személy belépését, vagy dolog bevitelét megtilthatja, az utóbbit a megbízó területén kijelölt ellenőrzött helyre irányíthatja. A mért értéktől függően, egyéb jogszabályban meghatározott módon jogosult, vagy köteles az eljárásra jogosult szervezetet, szervet értesíteni.

Indokolás: A megbízó joggal várhatja el, hogy a magánterületére, még ha a közforgalom előtt esetleg meg is nyitotta, hogy egészségre káros anyag (ionizáló sugárzást kibocsátó) ne kerülhessen be. Az általa, vagy a vagyonvédelmet biztosító vállalkozás által felállított sugárzásjelző berendezések, eddig nem szerepeltek a személy-, és vagyonvédelemről szóló törvény szakaszai között. Tekintettel arra, hogy a felsorolás az alkalmazható eszközökre vonatkozólag taxatív, a törvény alkotója további eszközök alkalmazását vagy nem látta szükségesnek, nem érezte, hogy magánrendészet területén belül egyéb eszközök használata, alkalmazása indokolt volna. A jogszabály megszületését követően alakult ki újabb igény, amelyet a jogalkotás még nem vett eddig tekintetbe. Az így kialakult jogi környezetben a vagyonőrök legalábbis egy szürke zónában tevékenykednek. Bár inkább jogszabálysértő, ha a törvény betűje által nem engedélyezett eszköz alkalmazásával is ellenőrzik a belépőket.

28.§ (1) d) sugárzásmérő rendszer, műszer által jogszabály, vagy megbízó által meghatározott mértékű sugárzást mutat ki.

Indokolás: Jelen jogszabályi környezetben a vagyonőr a sugárjelző berendezés riasztása esetében sem szólíthatja fel a védett területre belépőt a szállítmány, csomag bemutatására. A c) pont alkalmazása ez esetben a fent vázolt okok miatt nem alkalmazható, hisz jogsértő cselekmény, mint kiderült, nem áll fenn.

Felmerülhet a sugárzásjelző rendszer, vagy kézi műszer használata esetében, hogy mi a teendő vajon, ha egy személy, aki diagnosztikai, vagy terápiás célból sugárzó anyagnak volt kitéve, így a riasztási értéket meghaladó mértékű sugárzást bocsát ki? Véleményem szerint, nem indokolt személyek esetében a sugárzásjelző rendszer jelzésére történő hivatkozást a törvény szövegébe beemelni, mivel a megbízó a tartózkodás jogosultságát feltételekhez, így akár a személy által kibocsátott sugárzás szintjéhez is kötheti. Tekintve, hogy az egészséghez kapcsolódó adatok különleges személyes adatnak minősülnek, így az esetleges orvosi diagnosztikai, vagy terápiás beavatkozásokat, mint a sugárzás esetleges magyarázatát sem kérdezheti meg az ór. A megbízó képviselőjének egyedi döntése, vagy kategorikus tiltás lehet a megoldás. Megjegyezni kívánom még, hogy a közérdek szintén profitálhat a magánterület határán kiszűrt sugárzó anyagot is tartalmazó szállítmányok esetében. Nem nehéz belátni, hogy akár csak a természetes módos sugárzó, a riasztási értéket elérő szállítmányokról is fontos érdek fűződik ahhoz, hogy az illetékes hatóságok tudomására jusson, még ha intézkedésre a sugárzás mértéke nem is ad okot. Így indokolt a újabb jogosultságok átengedése a személy-, és vagyonvédelmi terület számára.

Felhasznált irodalom:

- 1 2005. évi CXXXIII. törvény a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól
- 2 2005. évi CXXXIII. törvény a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól
- 3 Melléklet a 175/2003. (X. 28.) Korm. rendelethez
- 4 2005. évi CXXXIII. törvény a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól
- 5 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 6 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 7 http://www.katasztofavedelem.hu/index2.php?pageid=monitor_nbiek_ismerteto
- 8 http://www.katasztofavedelem.hu/index2.php?pageid=monitor_nbiek_ismerteto
- 9 16/2000. (VI. 8.) EüM rendelet az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról
- 10 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 11 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- 12 16/2000. (VI. 8.) EüM rendelet az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról

Budapest, 2012. október 15.